

Андрусів У. Я.
канд. екон. наук, доцент
кафедри теорії економіки та управління,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-1793-0936

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Домінування парадигми інноваційності в сучасних економічних ученнях суттєво розширює можливі напрями розвитку та функціонування соціально-економічних систем, надаючи пріоритетного значення обранню серед існуючих альтернатив інноваційній діяльності. В умовах зтяжної системної кризи важливою й актуальною проблемою є імплементація кластеризації як інноваційної технології розвитку соціально-економічних систем, забезпечить їх стійкість та економічного зростання.

Як свідчить досвід розвинутих індустріальних країн, зокрема США, Японії, Фінляндії, Німеччини, Великобританії, Франції, найбільш реальним механізмом успішного розвитку економіки країни є формування територіально-галузових інтеграційних об'єднань особливого горизонтального типу – кластерів, які поєднують в собі не тільки юридичні, економічні і управлінські інститути, але й територіальні, екологічні, інноваційні, соціальні, технічні та фінансові аспекти. Кластери являють собою специфічну комбінацію наукових, виробничих і комерційних структур, які на основі використання переваг коопераційної взаємодії сприяють формуванню і ефективному використанню реальних конкурентних переваг окремих підприємств, територій, галузей, національних економік в умовах глобалізації світових економічних процесів та посилення світового конкурентного протистояння [1].

Кластерний розвиток як чинник підвищення регіональної конкурентоспроможності є характерною ознакою сучасної інноваційної економіки.

Створення кластерів на регіональному рівні є однією із поширених форм інтеграції при формуванні партнерських зв'язків між соціально-економічними системами, зокрема, підприємствами. Розвиток партнерства між фірмами у межах промислових кластерів може принести значні вигоди як бізнесу, так і економіці у цілому. Внаслідок: зростання рівня досвіду, що забезпечується більшою глибиною відносин в ланцюгах постачання і можливостями міжфірмового навчання та співробітництва; здатності фірм реалізувати ефект масштабу завдяки більш широкій додатковій спеціалізації виробництва в межах кожної фірми, спільній закупівлі сировини для отримання оптових знижок, або спільному маркетингу; зміцнення суспільних й інших неформальних зв'язків, що ведуть до створення нових ідей і нових підприємств; поліпшення інформаційних потоків в межах кластера, наприклад, використовуючи постачальників фінансових послуг [2, с. 18].

В чинному законодавстві України не закріплено чітке визначення категорії «кластер». Опосередковано вони входять до складу «інноваційної інфраструктури» в Законі України «Про інноваційну діяльність», або ж можуть бути віднесені до «інноваційних структур інших типів» у відповідності до Постанови КМУ «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів».

Аналіз багатьох визначень і властивостей кластерів, недостатність урахування у цих визначеннях деяких важливих аспектів, зокрема діяльності фінансових посередників, дало змогу сформулювати авторське трактування даної поняттєво-термінологічної конструкції. Кластер - це локалізована територіально-виробнича форма інтеграції взаємодіючих суб'єктів господарювання, банківського капіталу, освітніх закладів, органів влади, об'єктів інфраструктури та суміжних, інноваційних підприємств/організацій, що об'єдналися для виробництва конкурентоспроможних товарів або послуг та характеризуються наявністю погодженої стратегії розвитку, спрямованої на реалізацію інтересів кожного з учасників на території локалізації кластера, що має істотну соціально-економічну значимість загалом.

Виходячи з сутності поняття кластера, можна стверджувати, що головним завданням кластеризації є підвищення конкурентоспроможності підприємств, що надасть ряд переваг не тільки учасникам бізнесу, але й сприяє зміцненню конкурентного статусу регіону, активізації підприємницької активності, підвищенню інвестиційної привабливості, найбільш раціональному використанню ресурсів, зростанню експортного потенціалу та забезпечує стійкий розвиток [3].

Кластерну політику Європейський союз розглядає в якості ключового інструменту забезпечення конкурентоспроможності галузей і регіонів, підвищення їхнього економічного розвитку та інноваційного потенціалу в середньостроковій та довгостроковій перспективі. Стосовно кластеризації економіки, то Європа визначила свою позицію ще у 1968 році, коли було створено Генеральний Директорат з регіональної політики. Є чимало документів, що формують основу здійснення політики кластеризації

європейської економіки: саміт у Брюсселі в лютому 2007 року схвалив «Маніфест кластеризації Європи», саміт у Стокгольмі в січні 2008 року проголосив «Європейський кластерний меморандум» [1].

У сфері кластерного розвитку економіки України представлена «Концепція створення кластерів в Україні», проект якої був розроблений у 2008 р. Даною концепцією передбачалося формування виробничих, туристичних, інноваційно-технологічних та транспортно-логістичних кластерів в Україні [4]. За останнє десятиліття в Україні вітчизняними науковцями досліджено чимало теоретичних та практичних аспектів формування та розвитку кластерів, проте низка питань, пов'язаних з створенням різних моделей кластерів, поки-що залишається недостатньо теоретично обґрунтованими і потребують подальших наукових досліджень. Так, не розглянуті питання формування кластерів на галузевому рівні, зокрема, стосовно промисловості будівельних матеріалів та будівництва, хоча практичний досвід створення будівельних кластерів Україна вже має. Це зумовлює актуальність дослідження економічної доцільності формування кластера підприємств будіндустрії на території Івано-Франківської області, адже реалізація та імплементація інтеграційних утворень дозволить підприємствам цієї галузі краще розвивати інноваційний потенціал та здійснювати інноваційну діяльність, активізувати інвестиційну діяльність, що сприятиме модернізації підприємств будіндустрії та підвищенню ефективності механізму управління інноваційною діяльністю підприємств будівельної індустрії.

Критичний аналіз наукової літератури з питань управління підприємствами будіндустрії дав змогу дійти висновку, що провідною формою господарської діяльності таких підприємств в Україні є об'єднання в асоціації, корпорації і концерни. Це дало стверджувати, що найбільш ефективною формою господарської діяльності для успішного розвитку інноваційної діяльності є формування інтеграційних об'єднань – кластерних утворень з метою інтеграції підприємницьких, науково-дослідних та управлінських структур регіону на мезорівні й використання існуючих регіональних переваг.

Проте, у запровадженні кластерного підходу в Україні існують певні проблеми, які можна характеризувати так: відсутнє належне інформаційного забезпечення створення та функціонування кластерів; недостатньою є зацікавленість малих та середніх підприємств в об'єднанні у великі виробничі системи; низький практичний досвід функціонування кластерів в Україні; відсутність інвесторів у зв'язку з інвестиційною непривабливістю регіонів; відсутність належної методологічної та правової бази, яка б забезпечувала застосування кластерних технологій; відсутність консолідуючого органу в сфері кластерної політики [5].

На основі дослідження теорії та практики діяльності будівельних кластерів Словенії, Польщі, Австрії, Росії та інших країн встановлено, що участь підприємств будіндустрії в інтеграційних утвореннях сприяє налагодженню співробітництва з науковими установами, забезпечує кращий доступ до інформації та можливості презентувати нові проекти через засоби масової інформації, створює сприятливі умови для участі в міжнародних проектах, стимулює розвиток підприємств галузі на інноваційній основі, має позитивний вплив на зростання економіки загалом.

Підсумовуючи, можна сказати, що провідними організаційними формами функціонування підприємств будіндустрії в Україні є асоціації, корпорації та концерни, проте зарубіжна практика свідчить, що найбільш ефективною формою господарювання для успішного розвитку інноваційної діяльності є формування інтеграційних об'єднань - кластерів, адже реалізація та імплементація інтеграційних утворень дозволить соціально-економічним системам, зокрема, підприємствам будівельної індустрії краще розвивати інноваційний потенціал та здійснювати інноваційну діяльність, активізувати інвестиційну діяльність, що сприятиме модернізації підприємств будіндустрії та підвищенню ефективності їх економічного зростання.

Література:

1. Соколенко С. І. Світовий і національний досвід формування інноваційних кластерів. *IV національний форум з питань регіонального розвитку „Стратегії конкурентоспроможності регіонів в умовах глобалізації: український та закордонний досвід”*. Київ, 2008. URL: <http://www.sokolenko.com/clusters/47> (дата звернення 30.03.2021)
2. Витвицький Я. С., Андрусів У. Я. Механізм управління підприємствами сфери виробництва будівельних матеріалів на інноваційних засадах. *Інноваційна економіка: науково – виробничий журнал*, ТНЕУ. 2015. 4 (59). С. 12-20.
3. Andrusiv U. Ya., Mazur I. M., Kinash I. P. Systematic approach to the formation of management mechanism of construction enterprises innovation activity. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. 2016. № 4. URL: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2016_4/epm2016_4_2.pdf (the date of application: 30.03.2021)
4. Концепція створення кластерів в Україні. URL: <http://www.me.gov.ua/cgi-bin/law> (дата звернення 30.03.2021)
5. Хабаров В. И., Попова Н. Ю. Банковский маркетинг: учебное пособие. Московский государственный университет экономики, статистики и информатики. М., 2005. 132 с.